

**INSPIRERENDE HERINNERINGEN, speech oud-bestuurslid Toke Smolders ter gelegenheid van het
25-jarig jubileum van het Tania Leon Studiefonds.
27 november 2011, Galerie Sanaa, Utrecht**

Als oud-bestuurslid van het net-niet-eerste-uur van het Studiefonds is het voor mij een eer en een plezier om bij deze 25-jarige jubileumviering het laatste woord te krijgen.

Ter inspiratie voor mijn verhaal van vanmiddag heb ik een aantal 'inspirerende herinneringen' gebruikt uit mijn collectie foto's en documenten die te maken hebben met het Studiefonds. Jullie kunnen ze bekijken op de tafel achter in de zaal. Verder liggen er enkele gedichtenbundels en andere teksten die niet zozeer 'herinneringen' zijn, maar meer ankerpunten voor mijn denken en doen. 'Inspirerende herinneringen', een weidse titel voor een verhaal van 7 minuten. Mijn herinneringen hebben niet alleen betrekking op mijn tijd als bestuurslid en zijn niet uitsluitend gebonden aan mijn ervaringen in het Studiefonds. Al veel eerder dan mijn kennismaking met het Studiefonds hield ik mij als 'activist' bezig met de strijd tegen de apartheid en voor de ontwikkeling van vrijheid in Zuid-Afrika. Inspiratie voor mijn betrokkenheid haalde ik uit de activiteiten van antiapartheidsgroepen in Zuid-Afrika, Nederland en andere landen. Uit kranten, tijdschriften, tv en radio, uit poëzie en boeken. En vooral uit de ontmoetingen en gesprekken met de vele Zuid-Afrikanen die door de jaren heen bij mij thuis logeerden.

Begin 1990 kwam ik voor het eerst in contact met het Studiefonds, doorverwezen door de toenmalige vertegenwoordiger van het ANC In Nederland. De aanleiding van het contact was het verzoek van een van de drie vrouwen uit de Oost-Kaap, die tijdens de Malibongwe conferentie bij mij gelogeerd hadden. Stofile, alleenstaande moeder van 4 kinderen en geducht anti-apartheidsactiviste, had geld nodig voor haar studie aan de Universiteit van West-Kaap. Of ik haar kon helpen bij het vinden van een beurs? Het Studiefonds kon geen beurs geven aan Stofile, omdat het beurzengeld voor dat studiejaar al besteed was. Bovendien was het niet aan het bestuur van het Studiefonds om te bepalen welke studentes een beurs kregen: de selectie was de verantwoordelijkheid van de toenmalige 'contactgroep' in Kaapstad. Ik loste Stofile's geldprobleem voor het lopende studiejaar op met een inzamelingsactie onder mijn familie, vriendinnen en vrienden. Het jaar daarna werd Stofile een 'reguliere' beursstudente van het Studiefonds. Ikzelf en een kleine 20-tal familieleden, vriendinnen en vrienden werden 'reguliere aandeelhouders'. Dat kun je wel een win-win-win-situatie noemen! Later in dat jaar werd ik bestuurslid en nog iets later secretaris-penningmeester van het Studiefonds. Na 10 jaar in het bestuur werd ik weer een gewone 'aandeelhouder' of zoals het nu heet 'donateur'.

Inspirerende herinneringen zijn er te over, ik doe een kleine greep:

- De aandeelhouders-jaarvergaderingen bij de bestuursleden thuis, waarbij we terugkeken op de resultaten en ideeën ontwikkelden voor de komende tijd. Vaak nodigden we gastsprekers uit, die dicht bij het vuur werkten, bijv. publiciste Evelien Groenink, vertegenwoordigers NGO's uit Zuid-Afrika of van de Zuid Afrikaanse ambassade.
- De benefietdiners, in Zuidafrikaans restaurant 'Indaba' of in 'Hemelse Modder', met gastoptredens van artiesten uit Zuid-Afrika, bijv. Raymond (die helaas niet meer onder ons is).
- Mijn bezoeken in Kaapstad aan de contactgroep, de staf van CEAP en REAP. De ontmoetingen en gesprekken met studentes en docenten op de universiteiten en vooral bij hen thuis.
- De feestelijke ondertekening in Amsterdam van het contract met CEAP (later REAP) met de toenmalige directeur Beva Runciman.
- De ontroerende herdenkingsbijeenkomst voor Tania Leon in het Vrouwenhuis, waar we het Studiefonds Tania's naam hebben gegeven en onze aandeelhouder Carla zo prachtig heeft gezongen (wat jammer dat zij hier vandaag niet kan zijn!).
- De bezoeken van en aan Nathalie Leon, Tania's nichtje, die als vertegenwoordiger van het Studiefonds eerst lid van de contactgroep was en later actief in het bestuur van CEAP en REAP.
- Demonstraties, manifestaties en andere bijeenkomsten in Nederland waarin het ging om aan het Studiefonds verwante zaken: antidiscriminatie, vrouwenrechten, onderwijs. Ik herinner me in het

bijzonder een bijeenkomst in 1995/6 in de Zuid Afrikaanse Ambassade in Den Haag, die ik tot dat moment alleen van buiten had gezien als kathedraal van de apartheidsstaat Zuid-Afrika, al dan niet besmeurd met verbommen en tomaten... Nu werden wij, bestuursleden van het Studiefonds, samen met een groot gezelschap van vertegenwoordigers van het Nederlandse Hoger Onderwijs persoonlijk begroet door de ambassadeur van het nieuwe Zuid-Afrika, als gasten bij een symposium over het Zuid Afrikaanse Hoger Onderwijs en de hoger-onderwijs samenwerking tussen Zuid-Afrika en Nederland. De Zuid-Afrikaanse delegatie bestond uit een aantal Hoger Onderwijs 'bobo's' en een 'boba'. Deze vrouw was destijds en bleef tot voor kort de hoogste baas van de afdeling Hoger Onderwijs van het Ministerie en de rechterhand van de minister van Onderwijs. Zij besloot haar keynote speech met het benadrukken van het belang van 'solidariteit op de grond'. "Officiële uitwisseling en samenwerking op het niveau van ministeries en hoger onderwijs instellingen zijn op zichzelf niet voldoende om het hoger onderwijs in Zuid-Afrika en in Nederland echt te kunnen ontwikkelen," zei zij. "Uitwisseling en samenwerking zijn nodig met en tussen mensen die de basis vormen van het systeem. Om met en van elkaar te leren, om elkaar te steunen, om kritische tegengeluiden te laten horen in het nooit-ophoudende werk voor verbetering en ontwikkeling." Tot onze grote verrassing noemde zij het (in de officiële kringen van het hoger onderwijs in Nederland en Zuid-Afrika onbekende) Studiefonds voor zwarte Zuid-Afrikaanse vrouwen als voorbeeld van deze 'solidariteit op de grond'.

Vele jaren later, in 1998, zou zij het Studiefonds opnieuw in het zonnetje zetten; toen voor een zaal vol universitaire managers, docenten, studenten en vertegenwoordigers van instellingen uit de beroepspraktijk van sociaal werk, psychologie en therapie, bij een symposium in de Universiteit van West-Kaap (UWC) ter afsluiting van het SANPAD project ¹ over 'Community, Self and Identity' (waaraan ik als 'critical friend' meewerkte).

25 jaar Studiefonds, 10 jaar bestuurslid, 22 jaar donateur: wat bond en bindt mij aan deze inspirerende organisatie? Stéphane Hessel, 93-jarige verzetsstrijder, zegt in zijn boekje 'Neem het niet!': "Je moet je inzetten in naam van je **verantwoordelijkheid als mens**, en bij die inzet moet je kiezen voor **hoop** dat je dingen beter kunt maken en conflicten kunt overwinnen. Daarvoor zijn **wederzijds begrip en toegewijd geduld** nodig."

De kern van mijn inspiratie door het Studiefonds wortelt in het vermogen van het Studiefonds om mij, om ons allemaal aan te spreken om onze verantwoordelijkheid als mens te nemen. En om wederzijds begrip en toegewijd geduld in de praktijk te brengen in het creëren van onderlinge verbondenheid met vrouwen in Zuid-Afrika.

Van mijn betrokkenheid bij en mijn werk voor het Studiefonds heb ik intens genoten en intens veel geleerd. Met hoofd, hart en handen heb ik beleefd wat het is om 'mens te zijn door andere mensen': 'umuntu ngumuntu ngabantu', of in het kort: 'ubuntu'. Door deze onderlinge verbondenheid en op basis van wat Hessel een 'gedeelde verontwaardiging' noemt kwamen en blijven we met het Studiefonds in verzet tegen de onrechtvaardigheden in het Zuid Afrikaanse onderwijssysteem en leveren we een bijdrage aan de verbetering van de positie en kansen van vrouwen in dat systeem. Tegelijk gaf en geeft deze onderlinge verbondenheid in de geest van 'ubuntu' een spiegel voor ons leven en werk in Nederland en waar dan ook in de wereld.

Overal op de wereld en in alle tijden is er onrechtvaardigheid en ellende die vraagt om verzet en actie. 'Scheppen is weerstand bieden, weerstand bieden is scheppen', zegt Hessel.

Daar wil ik voor blijven gaan, als donateur van het Studiefonds en in mijn andere rollen als mens.

Inspiratiebronnen:

- Stéphane Hessel, 2011, Neem het niet!, Amsterdam: Van Genneep.
- Antje Krog, 2006, Ik spreek en verhef uw hart. Van der Leeuwlezing 2006, Amsterdam: De Volkskrant.
- Gcina Mhlope, 1983, Say no, in: O nag kom gou, bly weg! Zuidafrikaanse poëzie, 1989, Vadoproject HSJJW, Breda: De Geus.
- Amnesty International/ Daan Bronkhorst, 2008, Vrij! Gedichten over vrijheid, vrede en vriendschap, Amsterdam: Maarten Muntinga bv (Rainbow Essentials).
- Ronelda S.Kamfer, 2010, Nu de slapende honden. Gedichten, Amsterdam: Podium.